

خانواده، سواد رسانه‌ای و رسانه‌های دیجیتال

سید محسن میربهرسی، محمد صادق افراسیابی

با مقدمه دکتر امیدعلی مسعودی

بهرگزارى فارس
FAHS NEWS AGENCY

معاونت پژوهش و آموزش
اداره کل پژوهش

سرشناسه: میربهرسی، سیدمحسن، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور: خانواده، سواد رسانه‌ای و رسانه‌های دیجیتال/ سید محسن
میربهرسی، محمدصادق افراسیابی.
مشخصات نشر: تهران: خبرگزاری فارس، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۱۰۳ص: مصور.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۰۸۰-۸-۵-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص: ۱۰۵.
موضوع: اینترنت - اقدامات تأمینی
موضوع: رسانه‌های گروهی و خانواده
موضوع: سواد رسانه‌ای
موضوع: خانواده - تأثیر تکنولوژی اطلاعات
موضوع: اینترنت - جنبه‌های اجتماعی
موضوع: رسانه‌های رقیمی
شناسه افزوده: افراسیابی، محمدصادق، ۱۳۶۲ -
رده کدی کنگره: ۱۳۹۲ خ ۸۷/م ۵۹/۵۱ TK
رده بندی دیویی: ۰۰۵/۸
شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۹۱۶۲۰

خانواده، سواد رسانه‌ای و رسانه‌های دیجیتال

نویسندگان: سید محسن میربهرسی - محمد صادق افراسیابی

ناشر: انتشارات خبرگزاری فارس

ویراستار: ایمان شمالی

صفحه‌آرایی: مصطفی حسن‌آبادی

طرح جلد: محمد جواد مرآتی

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت ۴۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: پیام آوران نشر روز

نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۹۲

تلفن: ۸۹۱۳۲۷۷-۰۲۱-نمابر: ۸۹۱۳۲۷۹

وب سایت انتشارات: www.Farsnews.ir

ایمیل: Publications@Farsnews.ir

آدرس: تهران، میدان فردوسی، بن‌بست شاه‌رود، پلاک ۳،

معاونت آموزش و پژوهش

کلیه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه برداری اعم از زیراکس، بازنویسی، ذخیره کامپیوتری و اقتباس کلی و جزئی بدون مجوز کتبی ناشر و مؤلف ممنوع و از طریق قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۹	پیشگفتار
۲۱	فصل اول: آشنایی با سواد رسانه‌ای و رسانه‌های دیجیتال
۲۱	سواد رسانه‌ای در عصر بازار پیام
۲۴	شبکه جهانی از نگاهی دیگر
۲۷	مروری بر رسانه‌های بر خط
۲۹	جامعه جهانی و فرصت طلایی اینترنت
۳۵	فصل دوم: آشنایی با جرایم سایبری
۳۶	تاریخچه جرائم رایانه‌ای
۳۷	انواع جرائم سایبری
۳۹	جرایم ناظر به نقض کپی‌رایت و برنامه‌های غیر مجاز
۳۹	جرایم مرتبط با تجارت الکترونیک
۴۰	جرم آینده
۴۱	کودکان و نوجوانان در فضای سایبر

- ۴۳ حفاظت از کودکان در فضای سایبر
- ۴۴ کودکان کمتر از ۹ سال در فضای مجازی
- ۴۵ کودکان ۹-۱۴ سال در فضای مجازی
- ۴۶ آشنایی با تهدیدهای سایبری
- ۴۷ هرزنامه
- ۵۶ راه‌های مقابله با هرزنامه
- ۵۷ سرقت آنلاین
- ۵۸ راه‌های مقابله با سرقت آنلاین
- ۵۹ دستکاری خودپرداز و دزدی اطلاعات
- ۵۹ ۱. آشنایی با Pin Capturing
- ۶۰ ۲. آشنایی با Ask Skimming
- ۶۴ نفوذ به رایانه شخصی
- ۶۵ راه‌های پیشگیری از نفوذ به رایانه‌های شخصی
- ۶۷ ویروس رایانه‌ای
- ۶۸ شناسایی ویروس‌ها
- ۶۹ پیشگیری از ورود ویروس‌ها
- ۷۱ سوءاستفاده از تلفن همراه
- ۷۲ بدافزارهای موبایل
- ۷۵ سوءاستفاده از فروشگاه اینترنتی
- ۷۶ ۱. نحوه انتخاب فروشگاه‌های معتبر
- ۷۹ ۲. انتخاب روش خرید مناسب
- ۸۰ ۳. خرید آنلاین
- ۸۱ ۴. شیوه خرید از طریق واریز به حساب

۵. خرید پستی ۸۲
- معروف‌ترین شیوه‌های کلاه برداری در اینترنت ۸۲
- کلاهبرداری نیجریه‌ای ۸۳
- فریب از طریق شرکت در قرعه‌کشی ۸۳
- فریب در پیشنهاد کاری ۸۴
- سوءاستفاده از فیس‌بوک و هات‌میل ۸۴
- ارسال غرامت ۸۵
- اشتغال در صدور چک ۸۵
- سایر موارد ۸۵
- راه‌های پیشگیری از سرقت اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی ۹۱
- توصیه‌های عمومی ۹۲
- توصیه‌هایی به پدر و مادران ۹۲
- توصیه‌هایی به کودکان و نوجوانان ۹۵
- تأثیرات اینترنت بر خانواده‌ها ۹۸
- خانواده و جریان تکنولوژی ۹۹
- خانواده و دنیای مجازی پیش رو ۹۹
- خانواده و چالش رفتارهای اینترنتی ۱۰۰
- هوشیاری خانواده و شناخت اعتیاد اینترنتی ۱۰۱
- با خانواده در اینترنت ۱۰۲

هیچ چیز هیجان انگیزتر از این نیست که پشت یک رایانه در منزل یا کافی نت و یا هرکجای دیگر بنشینی و پیامی را حتی در تعداد اندکی کاراکتر بنویسی و در همان لحظه در سراسر جهان یک میلارد مخاطب داشته باشی! این رؤیای نسل من در دهه‌های پایانی قرن بیست و یکم بود. اما هنوز در آخرین دهه این قرن بودیم که فن‌آوری‌های ارتباطی، ما را به پیش از زمان فراخواندند و به رؤیاهایمان رنگ حقیقت زدند. به قول «گابریل گارسیا مارکز» نویسنده مشهور آمریکای لاتین: «ما در قرن بیستم نزیستیم و از آن پیش کردیم». از دهه ۱۹۹۰ میلادی به این سو فن‌آوری‌ها ما را به فضاهایی گسترده و گاه بی‌پایان برده‌اند. در چنین تحولی رسانه‌ها ظرفیت‌های جدیدی یافته‌اند. مرزهای جغرافیایی در این فضا حذف شده و امکان کنترل از دولت‌ها سلب شده است. جان ون دایک (Jan Van Dijk) استاد جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه تیلبورگ (Tilburg) در کتاب «جامعه شبکه‌ای» که در سال ۱۹۹۹ منتشر کرد، ۹ مشخصه ظرفیت‌های رسانه‌های جدید را این‌گونه بر می‌شمارد:

۱. سرعت، شما می‌توانید ظرف چند ثانیه پیامتان را به هرکجای دنیا که

۱. بخواهید بفهرستید، با سرعتی که اصلاً قابل قیاس با ارسال نامه‌های پستی نیست.
 ۲. **دسترسی**، اکنون همه دنیا از طریق شبکه جهان‌گستر اینترنت به هم وصل شده‌اند و به یکدیگر دسترسی دارند.
 ۳. **حجم بالای ذخیره اطلاعات**، این قابلیت پیش از این در رسانه‌هایی چون تلفن، رادیو و تلویزیون وجود نداشت.
 ۴. **دقت**، بدون شک رسانه‌های جدید دقت داده‌ها، اعداد و تصاویر را افزایش داده‌اند.
 ۵. **انتخاب**، با توجه به گستردگی وسایل ارتباطی، قدرت انتخاب مخاطب در دسترسی به ابزارهای اطلاعاتی‌اش افزایش یافته است.
 - ۶- **تعامل یا بده‌ستان**، در یک زمان می‌توان با یکدیگر ارتباط نوشتاری (چت) و یا تصویری (تله کنفرانس) برقرار کرد.
 ۷. **توان تحریک حسی**، در این رسانه‌ها ترکیب صدا، تصویر و متن می‌تواند بیشتر از رسانه‌های قبلی به غنای درک حسی مخاطب بیفزاید. هرچند خرید اینترنتی از این قابلیت بهره می‌برد ولی خرید حضوری هنوز هم مزیت‌هایی مانند انتقال حس محیطی را دارد و بهتر به نظر می‌رسد.
 ۸. **پیچیدگی**، با بهره‌گیری از وسایل نوین ارتباطی می‌توان همزمان کارهای مختلفی مانند: تماس گرفتن، پرسیدن، مبادله اطلاعات و موقعیت‌سازی را انجام داد که در رسانه‌های قبلی امکان چنین کاری وجود نداشت.
 ۹. **ظرفیت پایین در حفظ حریم خصوصی افراد**، درحقیقت در تمام استفاده‌های کاربران از اینترنت همه مشخصات ارتباطی آن‌ها ثبت می‌شود و متأسفانه این اطلاعات بعداً قابل سوء استفاده از جانب دیگران است. همین مشخصه مشکلات زیادی برای کاربران در فضای مجازی به وجود می‌آورد.
- به این ترتیب، آن زمان که با هیچانی وصف‌ناپذیر پشت میز رایانه‌مان

نشسته‌ایم و به ثبت داده‌هایمان مشغولیم، این اطلاعات در یک یا چند مرکز داده‌ها (دیتاستر) ذخیره می‌شوند. این اطلاعات همان‌گونه که تولید می‌شوند، امکان دیدن و نظارت‌شان وجود دارد. به همین دلیل باید پذیرفت که «جامعه نظارتی» سوی دیگر «جامعه اطلاعاتی» است و از آن گریزی نیست. دولت‌ها یا سازمان‌های موجود در جامعه می‌توانند همه اطلاعات ما را از سوار شدن به اتوبوس یا هواپیما، حضور در محل کار، سمینارها، دفترچه بیمه، درآمد و پس‌انداز در بانک، محل‌های بنزین زدن در پمپ بنزین‌ها و... تحت نظر بگیرند. این اطلاعات اگر در دسترس دزدان اینترنتی (هکرها) قرار گیرد، آسیب‌پذیری کاربران صد چندان می‌شود.

در چنین وضعیتی ورود به فضای مجازی بدون شناخت دقیق این فضا (سواد رسانه‌ای) علاوه بر نام زدن به جو بی‌اعتمادی، باعث به مخاطره افتادن حریم خصوصی کاربران می‌شود. وضعیت دشواری که درباره کودکان و نوجوانان بسیار خطرناک‌تر توصیف می‌شود این خطرات نهاد اجتماعی مهم خانواده را نشانه می‌گیرد. از این رو پیش از ورود کودک و نوجوان به فضای مجازی، لازم است پدران و مادران به عنوان مشاوران امین در کنار فرزندان خود باشند و آنان را از گزند حوادث احتمالی امن گردانند.

مطالعات انجام شده توسط صاحب این قلم، نشان می‌دهد که در کشور ما، ایران، فرهنگ برخورد با فن‌آوری‌های ارتباطی به دلایل فرهنگی و صبغه تاریخی، سه مرحله‌ای است. این مراحل را می‌توان اینگونه دسته‌بندی کرد:

۱. مرحله امتناع: به معنی ممانعت کردن، نپذیرفتن و سرباز زدن از فن‌آوری.

مراجعه‌ای کوتاه به تاریخ معاصر ایران، بیانگر بدبینی و ترس از فن‌آوری‌هایی است که در نبردهای کلاسیک - مدرن طی چند سده بر مردم ایران حاکم شده و در حافظه تاریخی‌شان ثبت و ضبط شده است. «جنگ چالدران» نمونه تاریخی مناسبی برای توضیح امتناع ایرانیان از کاربرد فن‌آوری مدرن سلاح

گرم در جنگ با سپاه عثمانی و روی آوردن به سلاح سستی و جنگ تن‌به‌تن است. این مرحله با چاره‌اندیشی خردمندانی چون عباس میرزا و لיעهد فتحعلی شاه ما را به مرحله دوم از مراحل پذیرش نوآوری‌های جهان معاصر وارد می‌کند.

۲. مرحله اکتفا: یعنی بسنده کردن و قناعت کردن. می‌شود این مرحله را آشنایی، واری و ارزیابی فن‌آوری‌ها نامید. در این مرحله با حفظ میراث امتناع تاریخی، ضرورت شناخت فن‌آوری‌ها مطرح می‌شود.

در دوره صفوی به دلیل دشمنی ایران و اروپا با امپراتوری عثمانی، نوعی نزدیکی و ارتباط میان ایران و کشورهای اروپایی برقرار شد. برای نخستین بار شاه عباس درم که دبسته نقاشی اروپایی شده بود در سال ۱۰۵۲ چند تن را برای یادگیری این هنر به روم فرستاد. از جمله این افراد، محمد زمان فرزند حاجی یوسف است که سبک نقاشی ایران را دگرگون کرد و سبک اروپایی واقعگرا و طبیعی را وارد ایران کرد. در دوره قاجار و پس از جنگ‌های ایران و روسیه، سیاستمداران ایرانی متوجه عقب‌ماندگی ایران از کشورهای اروپایی در زمینه علم و صنعت شدند و افرادی را برای فراگیری علوم و فنون به فرنگ فرستادند. در سال ۱۱۹۰ خورشیدی، عباس میرزا به توصیه میرزا بزرگ قائم مقام (پدر قائم مقام فراهانی)، دو تن را برای آموختن نقاشی و پزشکی به انگلستان فرستاد. در سال ۱۱۹۴ عباس میرزا، پنج تن را برای یادگیری زبان‌های خارجی (فرانسوی، انگلیسی و لاتین)، پزشکی، مهندسی، توبیخانه و قفل و کلیدسازی به همراه کلنل دارسی به انگلستان فرستاد. در سال ۱۲۳۰ مدرسه دارالفنون به کوشش امیرکبیر ساخته شد و دیگر اعزام‌شوندگان به خارج ناچار به گذراندن دوره‌های اولیه تحصیل در خارج نبودند و می‌توانستند تحصیلاتشان را تا حد متوسطه در ایران انجام دهند. در این مرحله همت صاحبان قدرت به سوادآموزی فرستادگانشان در خارج از کشور معطوف بود.

از پی آمدهای مرحله اکتفا این است که بیشتر فرستادگان ایرانی به دلیل

شیفتگی‌شان به پیشرفت‌های مدنی در اروپا، امتزاج با فرهنگ و فن‌آوری اروپایی را به‌عنوان راه حل پیشرفت و توسعه ایران مطرح کردند.

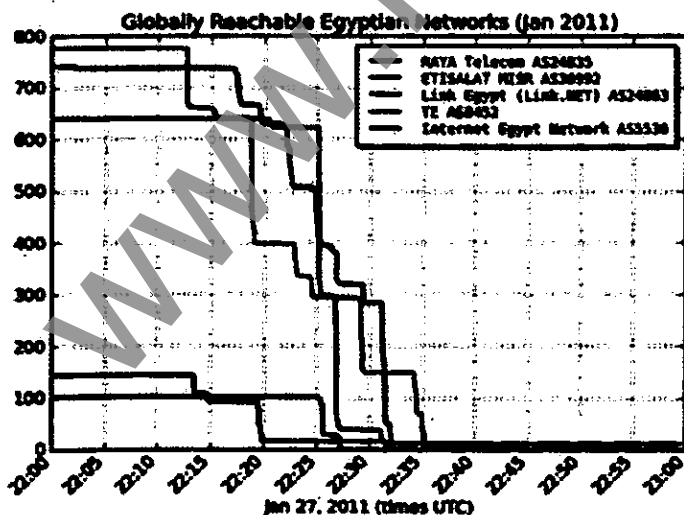
۳. **مرحله امتزاج:** به معنی آمیخته شدن و اختلاط و آمیخته شدن به چیزی، که این چیز همان فن‌آوری بود. با مروری کوتاه بر سفرنامه‌های این فرنگ‌رفتگان می‌بینیم که بیشتر آن‌ها شیفته لندن و پاریس بوده‌اند. میرزا صالح شیرازی که در لندن زندگی کرده است علت پیشرفت انگلیسی‌ها را خواندن روزنامه کاغذی و تسلط آن‌ها بر اخبار می‌داند. او به محض ورود به ایران روزنامه کاغذ اخبار (Newspaper) را منتشر می‌کند. شیفتگی و امتزاج میرزا صالح به حدی است که نام روزنامه‌اش هم برگرفته از اسم غربی این پدیده است. در این زمان ایرانیان شیفته مرآجه بودند که از غرب می‌آمد. سید حسن تقی‌زاده روشنفکری بود که در مرحله امتزاج بانگ برآورد که اگر می‌خواهیم پیشرفت کنیم باید از فرق سر تا نوک انگشت‌های پایمان غربی شویم! گویا مهم‌ترین نگرانی تقی‌زاده این بود که مبادا کسی در غرب‌گرایی از او سبقت بگیرد! این حرف‌ها البته در زمانه‌ای که با نصب و راه‌اندازی یک دستگاه ژنراتور برق در کاخ گلستان، مردم شاهد نورافشانی لامپ‌ها در میدان توپخانه بودند؛ خریدار داشت، اما همین نگرش بعدها لطمات فراوانی بر پیکره فرهنگی و دینی ایرانیان وارد آورد که نقطه اوج تلاقی فرهنگ منحط غرب و مردم را در پیروزی انقلاب اسلامی شاهد هستیم.

اکنون که در دوران فضای مجازی و اینترنت به‌سر می‌بریم، رسانه‌ها بسیاری از جوانان ما با عبور شتابناک و یا حتی با پرش از مراحل امتزاج و اکتفا، وارد مرحله امتزاج با فن‌آوری‌های جدید شده‌اند. گرچه از نظر تاریخی شرط گذراندن مرحله امتزاج در جامعه ایرانی دیگر ضروری به‌نظر نمی‌رسد، لیکن شرط ورود هر انسان خردمندی به دوران امتزاج، طی کردن مرحله اکتفا و آموزش رسانه‌ای این فن‌آوری‌هاست.

برای آن که به اهمیت این آموزش‌ها بیشتر واقف شویم به یک واقعیت مهم در فضای مجازی اشاره می‌کنیم:

پس از حوادث یازده سپتامبر، دولت آمریکا به بهانه مبارزه با تهدیدهای تروریستی فرارو، قانونی تحت عنوان قانون میهن‌دوستی آمریکا را به تصویب رساند تا کنترل‌های امنیتی خود را افزایش دهد. این لایحه بدعتی امنیتی در تاریخ آمریکا و در تاریخ روابط بین‌الملل بود که طی مدت زمانی اندک لایحه‌ای با حجم بیش از دویست صفحه را به تصویب رساندند. این لایحه مقررات سخت‌تری را برای مهاجرت، اقامت و تابعیت مهاجران غیرآمریکایی وضع می‌کند و امکان هرگونه اقدام پیشگیرانه در داخل آمریکا را به بهانه تأمین امنیت، به قوه مجریه می‌دهد.

درواقع زمانی که حسنی مبارک رئیس‌جمهور سابق مصر در سال ۲۰۱۱ میلادی در برابر بیداری اسلامی مردم مجبور به قطع شبکه اینترنت در این کشور شد، تناقض‌گویی دموکراسی غربی و لیبرال‌های آمریکایی بیشتر عیان شد:

لمودار وضعیت اینترنتی مصر در روز ۲۷ ژانویه ۲۰۱۱ میلادی. حدوداً از ساعت ۲۲:۳۰ کل اینترنت این کشور توسط دولت قطع شد.

ده سال پس از این حادثه، دولت آمریکا بار دیگر اقدامی مشابه را در فضای سایبر در دست انجام دارد. پس از تحولات مصر و اقدام دولت سرنگون شده این کشور در قطع اینترنت برای جلوگیری از سازماندهی معترضان، دولت آمریکا نیز به این فکر افتاد تا امکان اقدامی مشابه را در سطح جهانی برای خود فراهم کند. بر این اساس سناتور جو لیبرمن، سوزان کالینز و تام کارپر لایحه‌ای ۲۰۰ صفحه‌ای را با عنوان لایحه امنیت سایبری تقدیم کننده کردند. عنوان دقیق این لایحه، «قانون حمایت از فضای سایبری به عنوان دارایی ملی» است که تشکیل دفتر سیاست‌گذاری فضای سایبر در نهاد ریاست جمهوری و «مرکز ملی امنیت سایبری و ارتباطات» در سازمان امنیت ملی آمریکا یکی از بندهای این لایحه است. وظیفه این بخش، کنترل تمام ورودی‌ها و خروجی‌های درگاه اینترنت از طریق شرکت‌های سرویس دهنده اینترنت است.

بر اساس دو قانون یاد شده، دولت باراک اوباما نیز همچنان اقدام نظامی علیه کشورهای دیگر یا علیه گروه‌های مخالف غیردولتی (یا تروریستی) در مناطق مختلف جهان را، آن‌چنان که دولت «بوش» مورد پذیرش و عمل قرار داده بود، دنبال می‌کند و در این رابطه، نه تنها خود را مجازمند تصویب قطعنامه‌های سازمان ملل متحد و اقدام‌ها و بررسی‌های بین‌المللی نمی‌داند، بلکه دفاع پیشگیرانه و نیز حمله «پیش‌دستانه» را نیز حق خود می‌داند. امری که در تناقض آشکار با منشور ملل متحد است که بر اساس آن، هیچ کشوری اجازه ندارد جز در حالت دفاع مشروع، دست به اقدام یک جانبه نظامی بزند. یکی از مهمترین بخش‌های لایحه امنیت سایبری که جنجال بسیاری نیز به دنبال داشته، کلید قطع اینترنت یا (Internet Kill Switch) است. براساس این بند از لایحه، در صورت تصویب، رئیس جمهور آمریکا می‌تواند در شرایط اضطراری مانند حملات سایبری به تأسیسات و زیرساخت‌ها،

بخشی از ورودی‌های شبکه جهانی اینترنت به آمریکا را مسدود کند و به‌طور کلی با ابلاغ به سرویس‌دهنده‌های عمده اینترنت جهان مانند یاهو، گوگل و ... ، سرویس‌دهی آن‌ها را متوقف نماید. این بخش از این قانون انتقادات فراوانی را برانگیخته، چرا که منتقدین و کارشناسان فضای سایبر این اقدام آمریکا را مصادره کنترل اینترنت دانسته و این قانون، اینترنت جهانی را دارایی ملی ایالات متحده فرض می‌کند.

این واقعیت، ضرورت کنترل اینترنت را در آمریکا، آن هم با تصویب قوانین و مقررات نشان می‌دهد. با این توصیف آیا در دیگر کشورها ضرورت‌های ملی و امنیتی برای مقابله با تهاجمات دشمن وجود ندارد؟

صرف نظر از کنترل اینترنت توسط دولت‌ها، غفلت از آموزش و هشیارسازی مردم در جامعه‌ای که هر روز هزاران کودک و نوجوان از طریق تلفن‌های همراهشان وارد فضای مجازی می‌شوند و با مخاطرات آن آشنایی ندارند، باعث آسیب‌دیدگی خانواده‌ها می‌شود. پدران و مادران در این دوران «اکتفا» وظیفه‌ای خطیر بر عهده دارند. آن‌ها علاوه بر اینکه خودشان باید «سواد رسانه‌ای» را بیاموزند، لازم است در کنار فرزندانشان آن‌ها را با شیوه‌های صحیح استفاده از این فضا آشنا سازند و کودکانی را که از نظر بلوغ اجتماعی به تکامل نرسیده‌اند، از مسائلی چون فریب اینترنتی (Cyberfraud)، آزار و اذیت در فضای سایبر (Cyberbullying) و جرایم اینترنتی آگاه سازند.

کتابی که پیش رو دارید، ما را با مفاهیمی چون هرزنامه‌ها (Spam)، فیشینگ (Phishing)، ویروس رایانه‌ای، ارتباطات فیس‌بوکی، خرید آنلاین و کلاهبرداری اینترنتی آشنا می‌کند. این آشنایی نه تنها برای خانواده‌ها، که برای همه کاربران ایرانی و غیرایرانی یک ضرورت تاریخی ست تا از امتزاج و فریفتگی در برابر فن‌آوری جدید ارتباطی ممانعت شود. فراموش نکنیم استفاده عاقلانه و منطقی از رسانه‌های جدید در گرو سواد رسانه‌ای حاصل از این آشنایی‌هاست.

همانگونه که من به عنوان یک کاربر اینترنتی، برای نوشتن این مقدمه از اطلاعات موجود در همین فضا و وبسایت‌های معتبر استفاده کرده‌ام، مؤلفان کتاب «خانواده، سواد رسانه‌ای و رسانه‌های دیجیتال» نیز با استفاده از تجربه کاری خود و مثال‌هایی از همین فضای اینترنتی، تلاش کرده‌اند تا خانواده‌ها را با سواد رسانه‌ای آشنا کنند.

محمد صادق افروسیابی، فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد معارف اسلامی و سیاستگذاری فرهنگ و ارتباطات از دانشگاه امام صادق (ع) است. او موفق به کسب عنوان تحقیق درسی برتر از جشنواره پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) در سال ۱۳۸۳ شده است. کسب عنوان دانشجوی ممتاز مقطع کارشناسی دانشگاه امام صادق (ع) به مدت دو سال پیاپی، مدرس دانشکده خبر دانشگاه جامع علمی کاربردی از سال ۹۰ تا کنون و معاون سابق مرکز توسعه فناوری اطلاعات و رسانه‌های دیجیتال وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی کارنامه اوست که هم‌اکنون هم در این وزارتخانه در حوزه دیگری مشغول به خدمت است. سید محسن میربهرسی، دیگر مؤلف با تجربه کتاب، سرهنگ بازنشسته نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران است. او نیز مدتی معاونت سابق اجتماعی و تشخیص و پیشگیری پلیس فتا را بر عهده داشته و در حال حاضر نیز مدرس دانشگاه علوم انتظامی است.

با چنین سوابق و تجربه‌هایی ست که مؤلفین کتاب، قدم در راهی علم نهاده‌اند و سعی‌شان بر انتقال علمی مطالبی آموزنده برای استفاده مفید و کم‌خطر کودکان، نوجوانان و خانواده‌ها از فضای سایبری است. امید که این عزیزان در راهی که با عزم و اراده گام نهاده‌اند موفق باشند.

دکتر امیدعلی مسعودی

عضو هیأت علمی و مدرس دانشگاه

با توسعه روزافزون فناوری اطلاعات و ارتباطات، امروزه اینترنت نقشی اساسی در زندگی خانواده‌ها، خصوصاً نوجوانان و جوانان پیدا کرده است. جسیکا هیلبرمن، مؤلف آمریکایی و گزارشگر شبکه اینترنتی «گفت‌وشنود با جهان» که به وزارت خارجه ایالات متحده تعلق دارد، در مقاله‌ای تحت عنوان «روابط اجتماعی انبوه جوانان از طریق شبکه‌های ارتباطی اینترنت» می‌نویسد: امروزه بسیاری از نوجوانان و جوانان به فعالیت‌های اجتماعی اینترنتی اشتغال دارند. اینان برای ساختن زندگی خود و ایجاد تغییرات در دنیای حقیقی‌شان نیز از روابط و مناسبات اینترنتی استفاده می‌کنند. فعالیت در شبکه‌های اینترنتی دربرگیرنده همه ابعاد زندگی است، از قرار گذاشتن با دوستان گرفته تا ترتیب دادن تظاهرات و کاریابی برای افراد کم درآمد (هیلبرمن، ۲۰۰۹: ۶-۷). هرچند این‌ها فقط نمونه‌هایی از فعالیت در شبکه‌های اینترنتی است، در شرایطی که زندگی نوجوانان و جوانان با اینترنت گره خورده است، توجه به ابعاد مختلف این پدیده و آشنایی با فرصت‌ها و تهدیدهای آن امری ضروری به نظر می‌رسد؛ به عبارت دیگر، همان‌طور که استفاده از هر ابزاری مستلزم

برخورداری از دانش مرتبط با آن است، لازمه استفاده صحیح از اینترنت نیز برخورداری از سواد رسانه‌ای و شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از مواجهه با فضا و محتوای موجود در آن است. «سواد رسانه‌ای الگویی است تا بر اساس آن، مخاطب و افکار عمومی، نه به عنوان یک عنصر منفعل بلکه به عنوان یک پدیده فعال و جاری، در فرآیندی شناختی به حساب آید و عمل تفسیر و تحلیل پیام را به انجام رساند» (افراسیابی، ۱۳۸۶).

بر اساس نظریه «بازار پیام» در شرایط فعلی در عصری زندگی می‌کنیم که از ده‌کده جهانی مک لوهان عبور کرده و با گسترش اقدامات فعالان رسانه‌های دیجیتال، بازاری جهانی تشکیل شده است. در این بازار، هر یک از فعالان فضای سایبری تلاش می‌کند تا با استفاده از روش‌های مختلف، مخاطب را به سوی خود جذب کند. طبعاً در چنین شرایطی با بحران‌های اخلاقی و قانونی متعددی مواجه خواهیم بود؛ چراکه در بازار پیام، برخلاف بازار سنتی، هویت تمامی فعالان فضای مجازی بر ما روشن نیست. در حالی که صاحبان پایگاه‌های اینترنتی می‌کوشند به هر شکل ممکن مخاطبان بیشتری را جذب کنند، گروهی نیز با سوء استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی به اعمال غیراخلاقی و غیرقانونی مبادرت می‌ورزند.

بدیهی است در فضایی که به تصویر کشیده شد کسب سواد رسانه‌ای و آشنایی با فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در فضای مجازی از الزامات حضور در عصر بازار پیام است؛ از این رو، در این کتاب با معرفی فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه جهانی اینترنت در حد توان‌مان، کوشیده‌ایم سهمی هر چند اندک در ارتقای سواد رسانه‌ای خانواده‌ها و جامعه ایرانی در زمینه فضای سایبر داشته باشیم.